Lapin hyvinvointialueen asiantuntijalausunto asiaan K 20/2025 vp Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025

Hallintovaliokunta on 18.2.2026 pyytänyt Lapin hyvinvointialueelta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallintovaliokunnan kokousta varten keskiviikkona 04.03.2026 klo 11.15 asiassa / K 20/2025 vp / Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025.

Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 koskee Lapin hyvinvointialuetta erityisesti saamen kielten osalta. Suomessa puhuttavat saamen kielet ovat järjestämislain 5§:n mukaisesti palveluiden järjestämisen kieliä Lapin hyvinvointialueella. Lisäksi Lapin hyvinvointialueen valtakunnallisena erityistehtävänä on järjestämislain 33§:n mukaisesti tukea saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä koko maassa. Hyvinvointialuelain 33§:n mukaisesti Lapin hyvinvointialueella toimii saamen kielen lautakunta, jolla on tärkeä rooli saamelaisten kielellisten oikeuksien seurannassa ja edistämisessä Lapin hyvinvointialueella. Lisäksi Lapin hyvinvointialuetta koskee saamen kielilaki, ja saamelaiskäräjälain 9§:n mukainen neuvotteluvelvollisuus.

Lapin hyvinvointialueelta on kerätty tietoja hallituksen kertomukseen kielilainsäädännön soveltamisesta vuodelta 2025 hyvin niukasti. Hyvinvointialue toivoo jatkossa tiiviimpää, säännöllistä yhteistyötä oikeusministeriön kanssa, jotta vastuuministeriöllä olisi ajantasainen kuva saamen kielten tilanteesta Lapin hyvinvointialueella.

Lapin hyvinvointialue haluaa tarkentaa hallituksen kertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 sisältämiä tietoja digitaalisten palveluiden osalta. Kertomuksen kappaleessa 5.3.2 Digitalisaatio ja saamen kielet ei mainita digitaalisia sosiaali- ja terveyspalveluita. Lapin hyvinvointialueella on vuonna 2025 kehitetty saamenkielisiä digitaalisia sosiaali- ja terveyspalveluita DigiLapha-asiointialustalla, ja pilotoitu saamenkielisiä digitaalisia palveluita, sekä avattu asiointialustalla mahdollisuus yhteydenottoon saamenkieliseen perheohjaajaan ja kiireettömään saamenkieliseen hoidon tarpeen arviointiin. Taustalla on Lapin hyvinvointialueen ajatus siitä, että saamenkielisten palveluiden digitalisaatio etenee käsi kädessä suomenkielisten palveluiden digitalisaation kanssa. Saamen kielet on huomioitu ja asiointialustaa kilpailutettaessa, ja Lapin hyvinvointialueen tietojen mukaan kyseessä on ensimmäinen kerta, kun viranomainen on nostanut palvelun toimivuuden saamen kielellä digitaalisen asiointiratkaisun toteuttamisen ehdoksi. Näin ollen asiointialustalla on vältetty mm. kertomuksen kappaleessa 5.3.2 kuvatut merkistöongelmat. Koko DigiLapha-asiointialusta on käännetty kolmelle Suomessa puhuttavalle saamen kielelle

vuonna 2025, ja saatu asiakkaiden käyttöön saamelaisten kansallispäivänä 6.2.2026. Lapin hyvinvointialue katsoo, että DigiLapha-alustan kehittäminen alusta asti saamenkieliseksi on merkittävä edistysaskel saamen kielten digitalisaatiossa ja toivoisi, että asia huomioitaisiin myös hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta.

Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön toteuttamisesta vuodelta 2025 eivät käy ilmi keskeiset saamen kielilain soveltamiseen hyvinvointialueella liittyvät epäselvyydet käännösvastuisiin liittyen. Lapin hyvinvointialue haluaa tuoda hallintovaliokunnan tietoon epäselvyydet siitä, miten saamen kielilaki vaikuttaa pelastustoimen valtakunnalliseen toimintaan sekä THL:ään. Sisäministeriö ylläpitää valtakunnallista pelastustoimi.fi-verkkosivua, jonka kääntämiseen saamen kielille sekä ministeriöllä että Lapin hyvinvointialueella olisi halua. On kuitenkin epäselvää, kenellä on vastuu valtakunnallisista, sisäministeriön alaisista sisällöistä, koska saamen kielilaissa ei mainita erikseen pelastustoimea ja pelastuspalveluita valtakunnallisessa kontekstissa. Vastuukysymys on olennainen käännöskulujen kannalta. Myös yhteistyössä THL:n kanssa epäselvyydet käännösvastuissa aiheuttavat ongelmia valtakunnallisesti hyvinvointialueiden käyttöön osoitetuissa materiaaleissa, kuten esimerkiksi RAI-palvelutarpeen arvioinneissa. THL tuottaa valtakunnallisesti käyttöön osoitetut materiaalit hyvinvointialueiden käyttöön suomeksi ja ruotsiksi, mutta ei saamen kielillä. Lapin hyvinvointialue on tässä epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa muihin hyvinvointialueisiin, jotka saavat käyttöönsä materiaalit palveluiden järjestämiskielillä. Lapin hyvinvointialueella ei ole taloudellisia resursseja eikä tarvittavia oikeuksia lähteä kääntämään jonkin muun organisaation omistamaa materiaalia. Useiden sosiaali- ja terveysalalla käytössä olevien materiaalien kääntäminen on tarkoin säädeltyä käännösten oikeellisuuden varmistamiseksi, eikä hyvinvointialue voi siksi kääntää materiaalia itsenäisesti. Kun hyvinvointialue on tuonut ongelman THL:n tietoon, THL on vastannut, ettei saamen kielilain mukainen käännösvastuu koske sitä. Epäselvä tilanne heikentää saamenkielisten palveluiden saatavuutta Lapin hyvinvointialueella, erityisesti palvelutarpeen arviointien osalta.

Lapin hyvinvointialue tuo hallintovaliokunnan tietoon, että sen kannalta keskeisin haaste saamen kieliä koskevan kielilainsäädännön toteuttamisessa on liittynyt puutteelliseen rahoitukseen. Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2025 kuvaillaan kappaleessa 7.4.2 saamen kielen lautakunnan loppuvuodesta 2024 esittämää huolta oikeusministeriölle kielellisten oikeuksien toteutumisesta hyvinvointialueella saamen kielilain 31 §:n mukaiseen valtionavustukseen kohdistuneiden leikkausten takia. Ministeriö vastasi saamen kielen lautakunnalle kesäkuussa 2025, kun leikkaus oli jo toteutettu, ja vetosi vastauksessaan siihen, että saamen kielet on huomioitu hyvinvointialueen perusrahoituksessa, joka on valtionvarainministeriön vastuulla. Lapin hyvinvointialueen perusrahoituksen saamenkielisyyden perusteella määräytyvä osa perustuu kuitenkin Digi-ja väestötietojärjestelmän äidinkielitilastoihin, joiden ongelmallisuus todetaan mm. hallituksen kertomuksen kielilainsäädännön toteutumisesta 2025 kappaleessa 3.1.2. Käytännössä puutteellisen tilastoinnin takia Lapin hyvinvointialueen perusrahoitus määräytyy todellisuutta pienemmän saamenkielisten määrän perusteella eikä siten vastaa todellista tarvetta. Tämä vaikutusmekanismi olisi tarpeen todeta kappaleessa 3.1.2, jotta tilastointiongelmien todelliset vaikutukset tulisivat näkyviin. Vallitsevassa tilanteessa saamen kielilain 31§:n mukaiseen

valtionavustukseen kohdistuneet leikkaukset ovat tosiasiallisesti heikentäneet merkittävästi Lapin hyvinvointialueen mahdollisuuksia noudattaa saamen kieliin liittyvää kielilainsäädäntöä vuonna 2025. Vaikutukset ovat näkyneet erityisesti siinä, ettei hyvinvointialue ole voinut vastata lain edellyttämällä tavalla kaikkiin saamen kieliin liittyviin käännöstarpeisiin sekä siinä, että hyvinvointialue on joutunut vähentämään saamen kielilain 25§:n mukaisiin saamen kielten koulutuksiin lähetettävien työntekijöiden määrää. Vuonna 2025 koulutukseen voitiin lähettää vain 1 työntekijä koko hyvinvointialueelta. Leikkauksen vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten saamen kielten koulutuksiin, ja siten suoraan saamenkielisten palveluiden saatavuuteen, joka kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Hyvinvointialue on huolissaan ministeriöiden keskinäisestä koordinaation puutteesta saamenkielisiin sosiaali- ja terveyspalveluiden rahoitukseen liittyen, josta saamen kielilain 31§:n valtionavustus toimii hyvänä esimerkkinä. Valtionavustus itsessään on oikeusministeriön vastuulla, hyvinvointialueen perusrahoitus valtionvarainministeriön vastuulla ja leikkauksen vaikutukset näkyvät sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueella, eivätkä ministeriöt olleet arvioineet leikkauksen vaikutuksia kokonaisuutena.

Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön toteutumisesta 2025 todetaan saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden positiivinen kehitys hyvinvointialueella. Lapin hyvinvointialueella on halua saamen kieliin liittyvän lainsäädännön parempaan toteuttamiseen, erityisesti saamelaisten totuus- ja sovintokomission joulukuussa 2024 antamien toimenpide-esitysten valossa. Hyvinvointialueella on tähän tarvittava osaaminen ja rakenteet. Nykyinen pirstaleinen, eri ministeriöiden hallinnonaloille jakautunut rahoitusmalli sekä rahoituksen riittämättömyys tekevät jopa nykytilanteen ylläpidosta haastavaa. Asian edistäminen ei ole mahdollista ilman rahoituksen tarkistamista vastaamaan todellista tarvetta.

Lisätietoja

Tuuli Miettunen

vastuuyksikköjohtaja, saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut

tuuli.miettunen@lapha.fi

puh. 040 484 2676

Liitteet

Jakelu